

Základní škola Slezská Ostrava, Bohumínská 72, příspěvková organizace

IČO: 70 99 53 62

tel: 596 241 739

e-mail: zsbohuminska@seznam.cz

www.zsbohuminska.cz

Školní program proti šikanování

Platná legislativa:

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 21149/2016
- Metodické doporučení MŠMT *Kyberšikana a další formy kybernetické agrese*, č. j. MSMT – 32550/2017-1

Úvod

Cílem práce je zefektivnit výchovně vzdělávací působení na děti a mládež v oblasti prevence šikanování a vypracovat preventivní program proti šikanování, který bude použit jako příloha krizového plánu.

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobností a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá a u jejích obětí může docházet k závažným dlouhodobým psychickým traumatům. Postupně deformuje vztahy v kolektivu.

Vzhledem k tomu, že se šikana v zárodečných fázích vyskytuje téměř v každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Je nutné:

- vytvářet dobré vztahy uvnitř třídních kolektivů
- zabývat se vztahy v třídních kolektivech ještě před vznikem šikany
- podporovat a upevňovat zdravé třídní normy jako prevenci šikany
- zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky šikany
- spolupracovat při řešení s ostatními pedagogickými pracovníky, vedením školy a rodiči.

Všechna školní zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování, šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů vydírání, omezování osobní svobody, útisku, ublížení na zdraví, loupeže, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, poškozování cizí věci apod.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme žádná opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu. V úvahu přichází i např. trestný čin nadřování či schvalování trestného činu.

Šikana - charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka či skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedince či skupiny vůči jedinci či skupině, kteří se neumí nebo nemohou bránit.

Zahrnuje jak fyzické útoky (bití, vydírání, loupeže, poškozování věcí), tak slovní útoky (nadávky, pomluvy, vyhrožování, ponižování), může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání či naopak podobu demonstrativního přehlížení a ignorování žáka či žáků.

Může se také realizovat prostřednictvím elektronické komunikace (tzv. kyberšikana): útoky pomocí e-mailů, textových zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetových stránkách atd.

Důležitým znakem šikanování je záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku a samoučelnost agrese.

Zpočátku jde o mírnější varianty ústrků. Agresor testuje, co vše si může dovolit. A není-li jeho chování korigováno, neuvědomí-li si, co se děje, pokračuje a své útoky stupňuje. Je proto nutné bedlivě vnímat různé agresivní projevy ve skupině a pracovat s nimi. Šikanování se může brát jako nemocné chování, pro utlačovatele může stát jakousi „drogou“ a dále se na něj může pohlížet jako na poruchu mezilidských vztahů.

Povinnosti školských zařízení

Prevence šikanování

Při práci třídního učitele s kolektivem, při práci vyučujícího se třídou využít třídnických hodin, akcí třídy, školních akcí či vhodného učiva nebo tématu kteréhokoli předmětu k:

- podpoře solidarity a tolerance
- podpoře vědomí sounáležitosti
- zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- rozvíjení spolupráce mezi dětmi, rozvíjejí jejich vzájemného respektu
- rozvíjení jednání v souladu s právními normami, zdůraznění právní odpovědnosti jedince
- stanovení „pravidel třídy,“ která formulují, jak se žáci budou k sobě chovat.

Budování pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a učiteli, ochota naslouchat a vyslechnout žáka.

Zodpovědný dohled nad žáky ve škole v době před vyučováním a o přestávkách, ve školní jídelně a přilehlé šatně.

Vnímání a pozorování jednání žáků, vztahů mezi nimi, možných náznaků napětí konfliktů, obtěžování a včasná intervence, důsledné řešení zjištěných prohřešků za využití výchovných opatření (důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížený stupeň z chování) a spolupráce s rodiči.

Seznámení žáků s negativními důsledky šikanování, a to jak pro oběti a pachatele, tak i pro kolektiv třídy, s možnostmi, jak se bránit.

Seznámení rodičů s možnými příznaky šikanování.

Vzdělávání pedagogů v oblasti prevence šikanování, řešení šikany či práce s třídním kolektivem.

Zajištění vhodných akcí pro třídní kolektivy, které povedou k jejich stmelení či které žáky poučí, jak se mají zachovat v případě, že se stanou obětí či svědkem šikanování.

Ve školním roce 2017/18 je prevence rizikového chování zajištěna školním psychologem. Program se zaměřuje na sebepojetí, postavení jedince ve skupině, vztahy ve skupině a komunikaci, prevenci šikany, odpovědnost jedince a další.

Dále spolupráce s Policií ČR a Městskou policií Ostrava a využití jejich preventivních akcí.

Prevence rizikového sexuálního chování je domluvena v rámci spolupráce s Centrem pro rodinu a sociální péči - Škola osobního života.

Postup při řešení šikanování

Žáci a jejich zákonní zástupci se s oznámením mohou obracet na třídního učitele, na výchovného poradce a metodika prevence, zástupce ředitele či ředitele ZŠ buď osobně, nebo prostřednictvím e-mailu. Kontakty jsou dostupné na webu školy.

V případě, že má podezření na šikanování ve své třídě třídní učitel, informuje vedení školy, výchovného poradce a metodika prevence.

Postup pro řešení počáteční šikany:

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě výchovného pohovoru);
7. realizace vhodné metody:
 - a. metoda usmíření;
 - b. metoda výchovného pohovoru (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
8. třídní hodina:
 - a. efekt metody usmíření;
 - b. oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor s rodiči oběti;
10. třídní schůzka;
11. práce s celou třídou.

Řešení pokročilé šikany

Řešení pokročilé šikany či výbuchu skupinového násilí vůči oběti (tzv. třídní lynčování) vyžaduje následující postup:

první (alarmující) kroky pomoci -

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

Příprava podmínek pro vyšetřování -

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům.

Vyšetřování -

7. rozhovor s obětí a informátory;

8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

Léčba -

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Spolupráce s odborníky

V rámci řešení jakéhokoli šikanování je nutné spolupracovat s rodiči žáků, kterých se případ týká, informovat je o zjištěních a vyvozených závěrech, opatřeních školy a dle potřeby dále projednat spolupráci s odborníky:

- Pedagogicko-psychologickou poradnou v Ostravě-Porubě (tel. 553 810 750, 553 810 751) metodiky prevence v PPP Mgr. Jakubem Macoškem a Mgr. Petrou Chudou (tel. 553 810 769, 553 810 768)
- sociálními pracovníky či kurátory pro mládež dle místa bydliště žáka
- Diagnostickým ústavem a SVP v Ostravě-Koblově (tel. č. 596 239 202-203, 602 357 518)
- Policií ČR (Obvodní oddělení Slezská Ostrava, Bohumínská 1814/65, 710 00 Ostrava - Slezská Ostrava, tel. 974 725 651, e-mail: mrpo.oo.slezska@pcr.cz)
- klinickými psychology nebo pedopsychiatry
- Poradnou pro primární prevenci Ostrava, ředitelem T. Veličkou (tomas.velicka@email.cz)
- Centrem primární prevence Renarcon, (tel. č. 596 638 807, 596 611 796)

Závěr

Šikaně můžeme předcházet především zajímavou výukou s atraktivním programem. Žáci by měli být vedeni k participaci na předcházení šikaně i na jejím řešení. Jednoznačně přínosná je také dlouhodobá spolupráce s rodiči žáků a s institucemi, které se šikaně věnují.

O řešení jakéhokoli šikanování či podezření na šikanování je nutné provést písemný záznam, který bude uložen u výchovného poradce a metodika prevence.

Vůči zákonným zástupcům žáka má škola ze zákona ohlašovací povinnost vždy, neboť jde o jejich právo na informace o průběhu vzdělávání. Podle závažnosti zjištěných skutečností má škola ohlašovací povinnost případně také vůči OSPOD či Policii ČR nebo Okresnímu státnímu zastupitelství.

SEZNAM PŘÍLOH PROGRAMU PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Příloha č. 1 Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;

žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítnutí učitelům apod

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!)

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikany:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresivně mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Příloha č. 2 Rozdíly mezi šikanováním a škádlením (Kolář, 2011)

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponižít.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem - moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého
4. Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opřevovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezpráví. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplatí je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

PŘÍLOHA 3: Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium – *zrod ostrakismu*

V podstatě se odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor se dělají „legrácky.“

Druhé stadium - *fyzická agrese a přitvrzování manipulace*

Skupina si najde jakéhosi „otloukánka.“

Třetí stadium je - *vytvoření jádra*

Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit.

Čtvrté stadium - *většina přijímá normy*

Šikanování se stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou.

Pátém stadium – *totalita neboli dokonalá šikana*

Šikanování se stane skupinovým programem.

Doporučená literatura a webové odkazy

[1] BENDL, S. *Prevence k řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

[2] ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. 1. vydání. Praha: Grada, 2010, ISBN 978-80-247-2742-4.

[3] HERMOCHOVÁ, S. *Hry pro život 1*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-79-8.

[4] HERMOCHOVÁ, S. *Hry pro život 2*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-80-1.

[5] KARNSOVÁ, N. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. 1. vydání. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-032-4.

[6] KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

[7] KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

[8] KOPŘIVA, P. *Respektovat a být respektován*. 3. vydání. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 97880904030-0-0.

[9] KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. 4. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0052-9.

[10] ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-426-7.

[11] www.ebezpeci.cz

[12] www.msmt.cz

[13] www.bezpecne-online.cz

[14] www.renarkon.cz

[15] www.odyssea.cz

[16] www.etickavychova.cz

[17] www.minimalizacesikany.cz

[18] www.saferinternet.cz

[19] www.prevence-info.cz

[20] www.scio.cz

[21] www.varianty.cz

[22] www.anabell.cz

